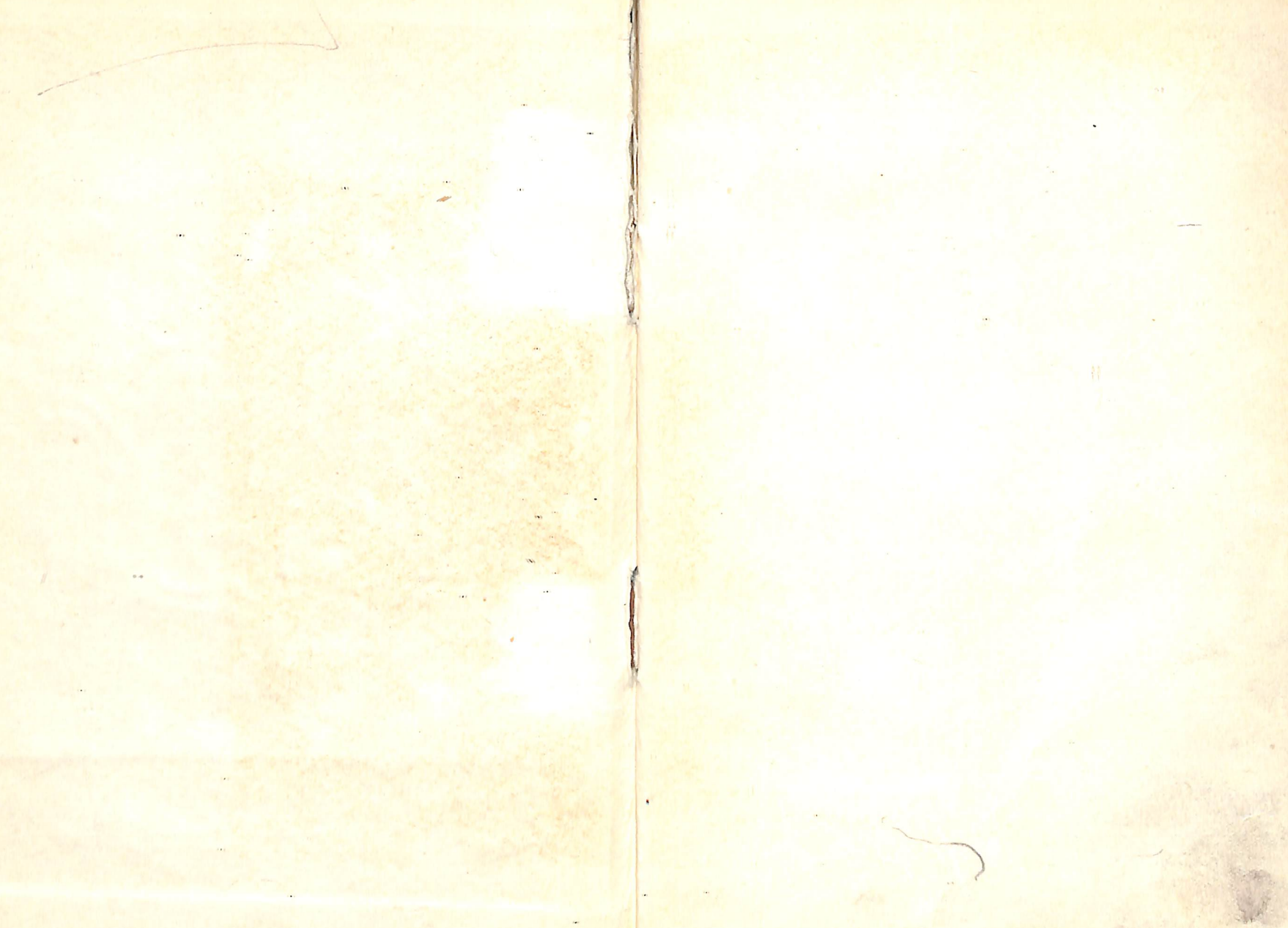

Մ. ֆ. ԱԽՈՒՆԴԻԱ

894-362

Ա-36

1 0 NOV 2011

ՄԻՐԶԱ ՖԱԹԱԼԻ

894.362

Ա Խ Ո Ւ Ն Դ Ո Վ

Ա - 36

ար

ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ՊՈԵՄ

ԳՐԱԴԱՐ՝ ՊՈԵԶԻԱՆԻ ՄԱՀԱԿԱՆ ԱՌԹԻՎ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՅ՝
Վ Ե Ս Պ Ե Ր

Պ Ե Տ Հ Ր Ա Տ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1 9 3 8

4 FEB 2013

73.668

285
39

Յ Ե Ր Կ ՈՒ Խ Ո Ս Վ

«Արևիկյան պոեմը» Ախունդովի, համեմատաբար, վաղ չրջանի զործերից է։ Ախունդովն իր այս գրվածքը հորինել է 1837-ի սկզբներին, Ա. Ս. Պուշկինի վաղըրերգական մահվան լուրը լսելուց անմիջապես հետո։

Այս պոեմն արտահայտում է Ախունդովի վոչ միայն անհուն և ջերմ սերը դեպի ուս ժողովրդի մեծագույն բանաստեղծը, այլ և խոր աակելթյունն ու թշնամանքը դեպի այն վոճրադորձ ձեռքը, վոր դնդակ արձակեց անմահ Պուշկինի վրա։

Արևիկյան պոեմը, վոր իր արժանիքներով ու նշանակու-թյամբ Լեւմոնտովի «Смерть поэта» բանաստեղծությունից հետո յերկրորդն է ուս մեծ պոետի մահվան շուրջը հյուսված յերդաշարի մեջ, շատ հետաքրքիր ճակատադիր է ունեցել։

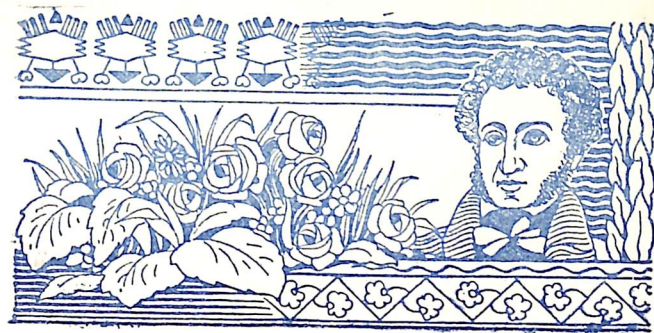
1837-ի մայիսին, Սուխումիում, ուս հայտնի գրող, դե-կարիստ Բեսուսեկով—Մարկինսկին ծանոթանում է «Արևիկյան պոեմին» և այն թարգմանում ուսերենի։ Մի քանի որ հետո Բեսուսեկովն սղանում է լեոնցիների ձեռով։ «Արևիկյան պո-եմի» ուսերեն թարգմանությունը, վոր դտնվում էր հայտնի արևելապետ Ադոլֆ Բերթեյի մոտ, 1874-ին լույս է տեսում «Русская старина» ժուռնալում։ Հրատարակելով այդ մեծար-ժեք պոեմը, Բերթեն ծանոթությունների մեջ հայտնում է, վոր յերկի ընդիրը կորսված է։

Այդ ժամանակ Ախունդովը դեռ կենդանի յեր։ Հետագա լոյր վորոնումները աղրեջանական պոեդիայի այդ լավագույն նմուշը դանելու իր ընդդրի մեջ—զուր անցան։ Բնադիրը չհայտաբերվեց նաև Ախունդովի հարուստ արխիվում, վորը 1928-ին Ադրեջանի կառավարությունը ձեռք բերեց դրողի տոանդներից։

Սակայն, վերջին ժամանակներս դրականադետ Արիզ Շա-
րիֆը, Թրելիսիում Ախունդովի թոռան մոտ պահպանված ձեռա-
դրերի ու թղթերի մեջ հայտարարեց «Արեւելեյան պոեմի» բնա-
ղիբը՝ զրված ֆարսերեն:

«Արեւելեյան պոեմը» հայերեն թարգմանվել է մի քանի
անգամ. առաջին թարգմանութիւնը լույս է տեսել 1936-ին,
«Պրոլետարում», յերկրորդը՝ «Պուշկինին» ժողովածույում՝
1937-ին: Յերկու թարգմանութիւններն էլ կատարված են ալ-
ձակ, մեկն աղբրեջաներէնից, մյուսը ռուսերէնից: Պետհրատն-
ւոր ընթերցողներին յեղբայրական ժողովրդի դրականութեան
լավագոյն ստեղծագործութիւններէից մեկին ծանոթացնելու
նպատակով, Ախունդովի ծննդեան 125-ամյակի առթիւ, լույս է
ընծայում «Արեւելեյան պոեմ»-ի նոր և չափածո թարգմանու-
թիւնը:

Փախե՛լ ե փունն իմ աչքերից,
իմա խեղդո՛ւմ ե տեսիլն անանց,
Յե՛վ պատել ե միտքս խակուն՝
տխրութ-յամբ լի կրկին մի հարց.
Կանաչն ինչո՞ւ յե վաղ քոշնել,
յե՛վ քոշուններն ել չեն յերգում,
Գուցե զաղտնի՞ք մի կա արդեն՝
հոբունկ քաղված լուրք յերկնփում:
Փնչո՞ւ փակվեց ճանապարհը
բանաստեղծի, պատմա՛ն կա մի.
Վեհ արվեստի վարդի վրա՝
սուվե՛ր ձգեց մահն արեւի:

Ահա նայի՛ր, ի՛նչ խնդություն
կա աշխարհում այժ Գեղեցիկ.
Յե՛վ ամեն ժամ՝ բնությունն այս՝
ինչքան նագուն է, լուսալի՛ք.
Ո, տենչալից, հեգանկուն
Գեղեցկուհու նման մի նոր,
Բանաստեղծի աչքերն, ավա՛ղ,
տխրությամբ են փակվում այսոր:
Ծաղկեցնո՛ւմ են պարտեզ ու հանդ
սակայն ջրերը խոխոջուն,
Հագար ձորից հասնում է մեզ՝
ախորժալուր հագար հնչյո՛ւն.

Վարմիր կոկոնն իր բանալով՝
վա՛րդն է ժպտում վարդաստանից,
Անուշաբույր հասմիկն յերբեմն
թափում է քերք մի բուրալից:
Նման է դաշտն աղջիկների,
զարդարված է հանց նորահարս,
Բլուրները՝ գոգը ժողված
կոկոնների բույրը յերազ՝
Մարգարիտի նման ասես՝
չորս-բոլորն են իրենց սփռում,
Յե՛վ անշունչին շո՛ւնչ են տալիս
տեսարաններն այս անհատնում:

Բարձրանում են ծառերն այգում՝
 շահերի պես շողուն քաղով,
Միշտ դեպի վե՛ր - արշալույսից
 վրիժատենչ ցանկությունով:
Տե՛ս, ինչպե՛ս ե գինի խմում
 սեվուկ կրծքով կակաչը զառ,
Բարձրացրել ե բաժակ նայել՝
 սեգ շուշանը ազնվագարմ:
Վառ վարդերի կենա՛ցն ե նա
 ըմպում ցողը նուրբ բաժալով,
Զմպում ե նա՝ շուրջիններին
 ուրախության աչք ածելով:

Յեվ ամեն կողմ բոցավա՛ռ ե՝
 ադամանդի պես խնդագին,
Նուրբ նարգիզի աչքը գինով՝
 հանձնվել ե յերազանդին,
Իսկ վիրավոր սրտով բլբուլ՝
 մեղմ խփելով մի սաղարթի,
Կարմիր վարդի մի քերթի՛կ ե
 ընծայում միշտ ամեն հյուրի:
Թո՛ւյր եմ ծորում ամպերն ահա
 վարդաստանի վրա նագուն,
Նրբաքրթիւ սյուհն ել հիմա
 շուրջը բույրե՛ր ե մեղմ հոսում:

Նայիր վառման վարդերի՛ն դու,
յերկնի մախրող քռչունների՛ն,
Նրանց անուշ գեղգեղանքին,
դայլայլներին դու ո՛ւնկըն դիր,
Տես, ինչպիսի՛ հնչյուն ունի
ամեն եակ միշտ ջանադիր:
Յե՛վ շաղ տալով յերկնում խոր՝
տխրությունն իր սե՛վ ծխի պես,
Ամեն մի շունչ յե՛վ ամեն բան
արժե՛ք ունի առանձնապես:
Ի՛մ հոգի՛ն է լույ տարագիր,
հեռու՝ ուրախ այս վայրերից:

Սի՛րս իմ, նայիր, հիմա տո՛ն է
ու խնդություն վողջ աշխարհում,
Իսկ ինչո՞ւ քեզ անժամանակ
պատեց մշուշն այնպես տրտում.
Ասա՛, միքե՞՞ դու նույն անմար,
նույն վարունող ջերմ սիրտը չես,
Վոր սուզվելով մտքի ծովում
ու դառնալով աչքից անտես՝
Մարգարիտն ու հակընթյա
ընտիր տողե՛ր է հար վորտում,
Յե՛վ նրանցից՝ հազարերանգ
ու լուսավառ յե՛րգ է հյուսում:

Յերգ ե հյուսումն անարտար ու նուրբ,
գեղեցկաշար ու բանկագին,
Գարնան կանաչ որերն ապրող
աղջիկների նման անգին:
Ո՞վ ե իշխում քո մտքերին,
վո՞րտեղից ե վիշառ քո լեռ,
Յե՛վ ինչո՞ւ յես հառաչելով
դարձել ասես մի սգավոր:
Միքտըս ասաց դառնալով ինձ.
Վշտի համար իմ ահագին՝
քուղբը գուցե հերիք չանի,
/ իմ բանաստե՛ղծ, իմ բարեկա՛մ,
դու միայնա՞կ քո ինձ հիմի:

Բայց յեքե յես չիմանայի,
քիթեռների պես վոստոստուն,
թե գարնային սյուֆերից վերջ
աշնան քամին գոռ ու անտուն՝
Փչելու յե՛ այն ժամանակ
կոելով բոց-սուրբ խոսքիս՝
կը կապելի մեջքին ամուր՝
պոեզիայի ճիւղերիս,
Յե՛վ հաղթական մարտի համար՝
նրան նամբո՛ւ կըդնելի:
Մակայն, ավա՛ղ, ծանոթ եմ ինձ
նակատագիրն ուխտադրուժ,

285 39

Յեւ այն վայրագ դավանանի
 խարդավանքը, դա՛վը ամեն,
 Բախտի անիվը կդառնա,
 ձիգ տարիներն անշուշտ կանցնեն,
 Սակայն վախճանն իմ մոտալուս,
 սիրելի՛դ իմ, գգո՛ւմ եմ յես:
 Բանտ-քակարդը իր աչքերով
 տեսած քոչունն՝ հիմարի պես՝
 Լոկ մի հատիկ վորսի համար
 կերթա՞ արդյո՞ք դեպի վտանգ.
 Այս մշուշոտ յերկրնքի տակ՝
 հնչյունների յեն արձագանգ

Արիությունն ու փառություն,
 մարդը ազնիվ, հնարամիտ,
 Յերգի մասին մի՛ խոսիր, մի՛,
 այս ժամերին այլե՛վս ինձ հետ,
 Յերկինքն ինչո՞վ ե վարձատրում
 իրեն պաշտող մարդուն հիմա:
 Համբավն արդյո՞ք հա՞սել ե քեզ
 մեծ Պուշկինի այն անմահ,
 Վոր շողում ե հանց աղամանդ՝
 չֆնաղագեղ իր յերգերում.
 Վորի փա՛ռքն ե բարձրը հնչում
 յերկրի հագար-բյո՛ւր վայրերում,

վորի ճեղքի բուրբը ներմակ՝
 ծարավի՛ր յե չքնաղ խոսքի,
 վորի համար ամպերը բոց՝
 կիզվում եյին կարոտագին,
 վորի շքեղ յերագներում,
 հանց շարժման մեջ սիրամարգի,
 խոսքի անքիվ ծիածաններ
 վառվում եյին վարդակի:
 Լումնոսովն¹⁾ իր հանճարի
 գեղեցկությամբ, տե՛ս, զարդարե՛ց
 Տունն արվեստի, սակայն այնտեղ
 բնակությունն իր հաստատեց
 Յերագա՛նքը մեծ Պուշկինի:

1) Լւմնոսով, Մ. Վ. (1711—1765)—ռուս մեծագույն դիտ-
 նական և բանաստեղծ, վորով, ինչպէս Բելինսկին և ասում
 սկսվում է ռուսական դրականությունը: Շ. Թ.

Իշխանությունն յերգի անմար՝
 Դարձավինն¹⁾ եր, վոր նվանեց,
 սակայն նրա արքան անմահ՝
 Ընտրված եր անշուշտ վերուստ
 Պուշկին՝նր լոկ: Բաժակը մեծ՝
 Կարամզինն²⁾ եր, վոր գիտությամբ
 ընտիր գինով ահա լցրեց.
 Բաժակը այդ՝ Պուշկինն եր բայց
 ըմպեց ծարավ մարդու նման:
 Ու բովանդակ Յեվրոպայում,
 Չինաստանից — Թաքարքստան՝
 Համբավն յերգի մեծ արքայի,
 վորոտաճայն վորպես մրրիկ,

1) Դերձավին, Գ. Ռ. (1743—1816) — 18-րդ դարի ռուս
 խոշորագույն բանաստեղծ, վորի ստեղծագործությունը ռու-
 սական նախապուշկինյան շրջանի բարձրակետն է հանդիսանում:

2) Կարամզին, Ն. Մ. (1766—1826) — ռուս գրող և պատմա-
 բան, վորի անվան հետ է կապված սանտիմենտալիստական
 ուղղության առաջացումը ռուսական գրականության մեջ:

Աշխարհն անցավ ու տարածվե՛ց
 ճանաչներով իր գեղեցիկ:
 Արեւելիի համար քանկ է
 տեսքը շողուն նուրբ մահիկի,
 Իսկ նա՝ արե՛վն էր Հյուսիսի՝
 պայծառուր-յամբ խորունկ մտփի:
 Նման եակ չե՛ր ծնվել դեռ
 չորս մայրերից, յոթը հորից¹⁾,
 Ըստեղծողը դեռ չեր տեսել
 այդպիսի մարդ հանաքալից:
 Պատել է ինձ սարսափ յեւ ա՛հ:
 Ունկընդրի՛ր այժմ ինձ զարմանալով.

1) Չորս տարերքը (Զուր, Հուր, Հող, Հողմ) և յոթնահարկ
 քերիներ: Մ.թ.

Դաժան յեղան ծնողներն այն՝
 իրենց վորդուն մահ նյութելով,
 Յեւ թունելով մահու նշան՝
 Տվին կրծքին մահու հարված:
 Ընկավ ծառը շառաչելով,
 պտուղներով իր աննըման,
 Կարկտաբեր ամպը զարկեց՝
 արավ նրան կայծակնահար.
 Մահվան վայրագ փամի՛ն էր այն,
 վոր վռնոցով մի ահարկու՝
 Անգթորեն մարե՛ց ընդմիշտ
 լուսեղ ջահը նրա հոգու:

Ինչպես վուստ մի նորաբողբոջ՝

կանաչագարդ, շֆեղ նյուղի՝
 Շեր պարտիզանն կացնով կտրե՛ց
 բանաստեղծի կյանքը ծաղիկ,
 Յեվ գլուխն այն, վոր կրում եր
 գանձը մտփի ու յերգի՝ ծով՝
 Ոճերի բույն դարձավ, ավա՛ղ,
 նակատագրի սեվ մի կամփով։
 Վարդանման այն քարմ սրտից,
 ուր յերգում եր միշտ փաղցրաճայն՝
 Սոխակն առույգ խոր հանճարի,
 արդ փշե՛ր են բուսնում միայն։

Շունչը նրա՝ վորպես քոչուն՝
 քեզին տալով քոա՛վ բնից,—

Սիրտն ահելի ու ջահելի
 կսկծում է արտասվալից։

Այսպես գոչեց խիստ վշտացած՝
 հառաչանքով լի Ռուսաստան.

«Նա սպանվեց այն վոճրագործ
 եին աշխարհի ձեռքն՝վ դաժան»

Յեվ քալիսմանը քո քալստի
 ֆեզ չփրկեց՝ կախարդ դարձած,
 Մեր բարեկամն յերկնփումն է,
 բարի՛ յեղիք, գթա՛, աստվա՛ծ։

Գնաս բարո՛ւլ, իմ բանաստեղծ,
սիրելի՛դ իմ ու բարեկա՛մ,
Աշխարհն հեծո՛ւմ է քո վշտով՝
սրտի նման իմ արնաքամ:
«Բախչիսարայի շատրվանն»
հղում է քեզ ահա վարդե՛ր,
Իսկ Կովկասը բարձրագագաթ,
ձյունապսակ և ալեհեր,
Ազատության շնչով լեցուն
քնարական քո յերգերին՝
Պատասխանում է Սարուհի՝
յերգով խորունկ ու քալսժաղի՛ն:

1) Մարուն — Մ. Զ. Ախունդովի կեղծանունը:

Պատ. խմբագիր՝
ՎԱՀԱՆ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ
Տեխ. խմբագիր և նկարիչ՝
ՍՏ. ԱԼԹՈՒՆՅԱՆ
Ծրբադրիչ՝
Ս. ՄԱՐՏԻԿՅԱՆ

Վ Ր Ի Պ Ա Կ

24-րդ եջի վերևից 3-րդ տողում ապրիլի 24-
սլաբիցանի
սլաբիցանի — սլաբիցանի

600

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0383051

73.668

92.504